

Ceza ve Tevkif Evleri Nizamnamesi (31 Temmuz 1941)

Hürriyeti bağlayıcı bir ceza türü olarak hapis cezası, Türk hukuk tarihi boyunca uygulanagelmiş yaptırımlardan biridir. İlk başlarda sadece on günlük sürelerle verildiği bilinen hapis cezaları, ileriki dönemlerde belirsiz sürelerle verilmeye başlanmış, suçlular ıslah oluncaya yahut tövbe edinceye kadar hapiste tutulmuştur. 1254 (1838) tarihli Askeri Ceza Kanunu ile birlikte ise, süresi baştan belirli olan hapis cezaları yeniden yaygınlaşmaya başlamıştır. Diğer yandan, özellikle Osmanlı Devleti'nden itibaren, hapis cezalarının çoğunlukla asli değil; tali ceza şeklinde uygulanmış olması ve kürek, kalebentlik gibi diğer hürriyeti bağlayıcı cezalara kıyasla bu cezanın daha hafif suçlarda verilmiş olması, bugünkü anlamıyla hapishane kavramının gelişimini geciktirmiştir. Hapishaneye karşılık olarak genellikle "mahbes" kavramı kullanılmış; mahbeslere özgü binalar inşa etmek ise pek tercih edilmemiş, onun yerine mahkumların tutulabileceği herhangi bir kapalı alan, mahbes olarak kabul görmüştür. Bu amaçla kullanılan yerlerin başında kaleler gelmektedir. Kalelerin bodrum katları, Farsça'da "karanlık ve sıkıntılı yer" anlamına gelen "zindan" terimiyle ifade edilmiş ve zindanlar, mahbeslerin bir çeşidi olarak ve kimi zaman mahbeslerle eş anlamlı olacak şekilde Osmanlı uygulamasında yerini almıştır. Henüz haklarında verilmiş bir mahkumiyet kararı bulunmayan tutukluların, mahkumlardan ayrı bir yerde bulundurulmaları anlayışı ancak çok sonraki dönemlerde gündeme geleceğinden, uzun yıllar boyunca hapishaneler aynı zamanda birer tevkifevi olarak da kullanılmıştır.

Osmanlı hapishanelerinde, sadece maddi imkanı olmayan mahkumların ekmek vb. temel ihtiyaçları hazineden karşılanmış, onun dışında mahkumlar kendi ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorunda bırakılmışlardır. Mahkumların yaşam koşulları ve günlük ihtiyaçları konusunda devlet tarafından düzenli bir desteğin sağlanmıyor olması, hapishanelerin ve mahkumların oldukça olumsuz koşullar altında bulunmaları sonucuna yol açmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanının ardından ise, Batılı devletlerin de etkisiyle, gerek merkezdeki gerek taşradaki hapishanelerde iyileştirme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Hapishanelerin koşullarının düzeltilmesi yolunda atılan bu adımlar, 1941 tarihli Ceza ve Tevkifevleri Nizamnamesi'ne giden yolun da başlangıcını teşkil etmiştir.

Yine bu amaçla, 11 Cemazeyilahir 1297 / 8 Mayıs 1296 (21 Mayıs 1880) tarihinde Tevkifhane ve Hapishanelerin İdare-i Dahiliyelerine Dair Nizamname Layihası kabul edilmiştir. Padişah tarafından onaylanarak resmîyet kazandırılmaması nedeniyle layiha niteliği taşısa da bu Nizamname, hapishanelerin yönetimine ve mahkumların tabi olacakları koşullara ilişkin o zamana dek kabul edilen en kapsamlı hukuki metin olmuş ve Osmanlı Devleti'nde kırk yılı aşkın bir süre yürürlükte kaldığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nde de 1941 tarihli Nizamname kabul edilinceye kadar uygulama alanı bulmuştur.

Hapishanelerin idaresi ve hapishane şartlarının iyileştirilmesi meseleleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin de gündemindeki konulardan biri olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, Meclis'in 1. devre 3. içtima yılının açılış konuşmasında bu konuya temas ederek hapishanelerin ıslahı gibi önemli konuların bakanlıkların yeni yıl içindeki mesai mevzularından olduğunu belirtmiş; Meclis'in bir sonraki içtima yılının açılış konuşmasında ise hapishaneler meselesi hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: *"Efendiler! Hapishaneler meselesi pek mühimdir. İslah-ı hal için hürriyet-i şahsiyesi nez edilen evlad-ı vatani müddet-i cezaiyesi hitamında cemiyet-i beşeriyeye hadim olacak bir uzuv olarak yetiştirmek esbabını temin için Dahiliye Vekaleti uzun uzadıya tetkikat ve ihsaiyatta bulundu. Mevcut hapishanelerden kabil olanların usul-i fennisine muvafık bir surette tamirine ve yeniden hapishaneler inşasına tevessül için bir inşaat programı tanzim*

eyledi. İşbu program mucibince her sene için muayyen bir nispette inşaata devam olunmak üzere 1339 senesinde icabat-ı asriyeye muvafık şekilde bir hapishane-i umumi ile beş liva ve yirmi sekiz kaza hapishanesinin inşası kararlaştırılmış ve sene-i atıye bütçesine tahsisat ilave edilmiştir.”

Cumhuriyet döneminde hapishanelerin idaresi ile ilgili kabul edilen ilk temel hukuki düzenleme 1930 tarihli ve 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun’dur. On maddeden ibaret olan Kanun, hapishane ve tevkifhanelerin yönetimi ile ilgili genel bir çerçeve çizmekte ve bu konudaki detayların bir nizamname ile düzenleneceğini ifade etmektedir.

31 Temmuz 1941 yılına gelindiğinde ise Ceza ve Tevkifevleri Nizamnamesi kabul edilmiştir. Nizamname, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun muaddel 13. maddesine, 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun’un 2. maddesine ve bu maddeyi değiştiren 4068 sayılı Kanun’un 1. maddesine dayanılarak hazırlanmıştır. Anılan maddelerin tümü hapishanelerin yönetimine dair çeşitli hususların bir nizamname ile düzenleneceğini belirten maddelerdir. İşte kanunlarda bahsi geçen nizamname, 1941 yılında kabul edilmiş bulunan söz konusu bu nizamnamedir.

Nizamname, 1902 tarihli Belçika Ceza İnfaz Kanunu esas alınarak Adliye Vekaleti ile Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliklerince ortaklaşa düzenlenmiştir.

Sekiz bab altında toplam 213 maddeden oluşan Nizamname’nin birinci babı, “Müesseselerin Taksimi” başlığını taşır. Bu babdaki hükümlere göre mahkeme bulunan her yerde bir cezaevi ve bir tevkifevi bulunmak zorundadır. Ayrıca Adliye Vekaleti’nce belirlenecek yerlerde de mıntika cezaevi, çocuk cezaevi ve çocuk ıslahevi bulunacaktır.

Tevkifevlerinde, hakkında tutuklama kararı verilmiş kimseler bulunacak; cezaevlerinde ise hafif hapis cezası alanlar ve ayrıca infazına başlandığı tarihte geriye kalan cezası en fazla 3 yıl olan hapis ve ağır hapis cezası almış olanlar bulunacaktır. İnfazın başladığı tarihte geriye kalan cezası 3 yıldan fazla olan hapis ve ağır hapis cezası mahkumları ise mıntika cezaevlerinde kalacaklardır.

Nizamname, kadın mahkumlar için ayrıca bir kadın cezaevi öngörmemiş; ancak kadın mahkumların cezaevleri ya da mıntika cezaevleri içerisinde kendilerine ayrılan hususi yerlerde bulundurulacaklarını belirtmiştir.

Suçu işlediği sırada 15 ila 18 yaş aralığında bulunan ve cezasının infazına başlandığı tarihte henüz 18 yaşını doldurmamış olan mahkumlar çocuk cezaevinde kalacaklardır. Bu kimselerin cezaevi veya mıntika cezaevi içerisinde hususi mekanlarda bulundurulmaları da mümkündür. Suçu işlediği sırada 11 ila 15 yaş aralığında olup da cezanın infazına başlandığı anda henüz 18 yaşını doldurmamış olanlar ise çocuk ıslahevinde tutulacaktır.

1880 tarihli bir önceki Nizamname’de çocuk mahkumlara ilişkin açık bir düzenleme yer almazken, bu Nizamname hükümleriyle birlikte çocuklar diğer mahkumlardan ayrı yerlerde bulundurulabilecek ve bir anlamda onların korunmaları sağlanmış olacaktır.

Nizamname’nin ikinci babı “Memurlar ve Müstahdemler” başlığını taşır. Bu babdaki hükümlere göre, her bir ceza infaz kurumunda bir müdür ile bir ya da birkaç müdür yardımcısı bulunur. Bunların yanında mahkumların sayısına ve kurumun durumuna göre her bir kurumda idare servisi, nezaret servisi, terbiye servisi ve sıhhat servisi adlarındaki dört farklı servis dahilinde çeşitli memur ve müstahdemler de bulunabilir.

Nezaret servisinin bir elemanı olan gardiyanların yeniden atamalarında 25 ila 40 yaş aralığında olmak, okuma yazma

bilmek ve 1.60 cm'den kısa olmamak aranan şartlardan bazılarıdır. Kurum müdürü, her ay sonunda o ay içinde kuruma gelen ve kurumdan tahliye edilen mahkumların sayısını, bunların ceza sürelerini, suçlarını, kuruma geliş nedenlerini ve kurumun aylık faaliyetini gösteren bir rapor hazırlayarak Cumhuriyet savcılığına vermek zorundadır.

Kurum bünyesinde çalışan öğretmenler, üç yıldan beri kurumda bulunan mahkumlara okuma yazma öğretmeye mecbur tutulmuşlardır. Benzer şekilde, kurum atölye şefleri de üç yıldan beri kurumda bulunan bir mahkuma tahliyesinden sonra kendisine hayatını kazanma imkanı verebilecek bir sanatı öğretmekle yükümlüdür.

Cezaevlerinin memur ve müstahdemleri mahkum ve mevkufalara karşı ciddi ve dürüst hareket etmek ve hepsine eşit muamelede bulunmak zorundadır. Herhangi bir mahkum ya da mevkufa istisnai muamelede bulunmak yasaktır. Ayrıca mahkum ve mevkufaların müdafii veya avukat seçimlerine hiçbir bir etkide bulunamazlar. Diğer taraftan, cezaevi memurları cezaevinde bulunanlardan borç, hediye vb. herhangi bir para veya mal almak ve vermek gibi memuriyet nüfuzlarını kırarak her türlü eylemi yapmaktan ve mahkum ve mevkufaları şahsi işlerinde çalıştırmaktan yasaklıdır. Cezaevi memurlarının ketum olmak zorunda oldukları da açıkça ifade edilmiştir. Cezaevi memur ve müstahdemleri, Nizamname'de belirtilen kurallara uymazlarsa yaptırıma tabi tutulacaklardır.

Üçüncü bab, "*Cezaevi Komisyonu, İdare Heyeti, İnzibat Meclisi*" başlıklıdır. Buna göre; cezaevlerinde Cezaevi Komisyonu, İdare Heyeti ve İnzibat Meclisi adı altında üç farklı kurul bulunur.

Cezaevi Komisyonu; cezaevi kurumunun bulunduğu kazadaki savcı, cezaevi müdürü, jandarma komutanı, kurum hekimi, kurum hekiminin olmadığı yerlerde hükümet veya belediye hekimi ve baronun olduğu yerlerde de barodan seçilecek bir avukattan oluşur. Komisyonun başkanı Cumhuriyet savcisidir. Komisyonun başlıca görevi, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan çeşitli hükümlerin mahkumlar için uygulanabilir olup olmadığını tespit etmektir. Diğer yandan komisyon üyeleri, cezaevinde iyi hal ile cezasını tamamlayıp tahliye edilen mahkumların serbest hayatta faydalı bir şekilde yaşamalarını temin etmek için bilgi ve sanatları dahilinde bir iş bulmalarına da yardım eder.

Cezaevi İdare Heyeti, cezaevi müdürünün başkanlığı altında muhasip, idare memuru ve katipten oluşur. Heyet, kurumun mütedavil sermayeye ilişkin alım satım işleriyle ilgilenir.

İnzibat Meclisi ise yine cezaevi müdürünün başkanlığı altında öğretmen, kurum hekimi, atölye şefi, idare memuru ve başgardiyandan oluşur. İnzibat Meclisi'nin görevi ödüllendirilmesi veya cezalandırılması istenilen mahkumlara uygulanacak muameleleri tespit etmektir. Meclis, hakkında cezalandırma kararı almadan önce mutlaka mahkumun savunmasını alır.

"*Müesseseye Kabul*" başlığını taşıyan dördüncü baba göre, hakkında yetkili makamca verilmiş bir tutuklama ya da mahkumiyet kararı olmaksızın hiç kimse cezaevine ya da tevkifevine konulamaz. Cezaevine gelen her bir mahkumun adı, soyadı ve mahkumiyetine ilişkin bilgileri mahkum defterine kaydolunur. Annesi mevkuf ya da mahkum olup da herhangi bir yere bırakılması mümkün olmayan küçük ve bakıma muhtaç çocuklar da anneleriyle beraber kuruma alınırlar.

Ceza infaz kurumuna gelen her bir mahkum, öncelikle geçici koğuşa konulur. Bu koğuştaki kalma süresi en fazla 3 gündür. Geçici koğuşa konulan mahkum, ilk olarak kurum hekimi tarafından muayene edilir. Bu esnada kendisine çiçek ve tifo aşısı yapılır. Ardından mahkumun okuma yazma ve bilgi derecesi kurum öğretmeni tarafından ölçülür. Ayrıca mahkumun bir sanata vakıf olup olmadığı ve vakıf ise bunun türü ve derecesi de atölye şefi tarafından tespit edilir. Kurum müdürü, mahkumun cezaevinde hangi işte çalıştırılacağını mahkumun arzusunun da dikkate alınarak belirler.

Mahkumun beraberinde getirdiği eşyalar teslim alınır ve bunlar karşılığında mahkuma makbuz verilir. Mahkum, cezaevi hamamında yıkattırılır. Geçici koğuştaki işlemlerin tamamlanmasının ardından cezaevi müdürünün odasına götürülür. Burada müdür, mahkuma kurumun düzenini, kurum içinde nasıl hareket edilmesi gerektiğini ve kurallara uymaması halinde karşılaşacağı yaptırımları ve bunun aksine kurum içinde iyi davranışlarda bulunursa kazanacağı ödülleri anlatır. Daha sonra mahkum, koğuşuna gönderilir.

Nizamname'nin beşinci babı "*Mahkum ve Mevkufların Yaşayış Tarzı*"na ilişkindir. Buna göre, her ceza ve tevkifevinin, mahkum ve mevkufların kurum içindeki yaşayış tarzlarını ayrıntılı olarak gösteren bir dahili talimatnamesi bulunmak zorundadır. Bu dahili talimatnameler kurum müdürü tarafından hazırlanır ve Adliye Vekaleti'nce onaylanır. Bu talimatnamede mahkumların uyanmalarından yatmalarına kadar gün içinde gerçekleştirecekleri her bir eylemin saatleri günlük program halinde yer alır. Mahkumlar; iş atölyelerinde, okulda, yemek esnasında ve yatma saatinden sonra konuşamazlar. Diğer zamanlarda da ancak alçak sesle konuşabilirler. Mahkumlar ve mevkuflar birbirlerine karşı dürüst muamelede bulunmak zorundadırlar. Aralarında gruplar meydana getirmeleri, kumar oynamaları, alkollü içki içmeleri ve uyuşturucu madde kullanmaları, taarruz veya firara yarayacak eşyaları yanlarında bulundurmaları yasaktır. Yatılan yerlerde, atölyelerde ve okulda sigara içmek de yasaktır. Çocuk cezaevleri ve islahevlerinde ise sigara içmeye hiçbir şekilde izin verilmez. Mahkumlar kurumun temizliğine de dikkat etmek zorundadır. Ayrıca tüm mahkum ve mevkuflar kurum memurları ve müstahdemlerine mutlak surette itaat etmeye mecburdurlar.

Mahkum ve mevkuflara verilecek olan günlük gıda, kurumun iş esasına göre olup olmadığı dikkate alınarak Adliye Vekaleti'nce tespit olunur. Mahkumlar, Adliye Vekaleti'nce tespit edilerek kendilerine verilmiş bulunan elbiseyi giymek zorundadırlar. Mevkuflar ise kendi elbiselerini giyerler. Mahkumlar tarafından yazılan yahut mahkumlara gönderilmiş olan mektuplar ancak kurum tarafından gerekli incelemelerin yapılması ve gönderilmesinin ya da mahkuma verilmesinin uygun olduğunun tespit edilmesi halinde yerine ulaştırılır.

Mahkumların ziyaret edilmeleri, dahili talimatnamede belirtilen günlerde gerçekleştirilebilir. Ziyaret günleri haftada üçü geçemez. Ziyaretler sırasında kurumca görevlendirilmiş bir memur da hazır bulunur. Mahkumla ziyaretçilerin maddi temasta bulunmaları ve memurun duyamayacağı kadar kısık sesle konuşmaları yasaktır.

Beşinci bab altında düzenlenen konulardan biri de mahkumlar hakkındaki inzibati muamelelerdir. Mahkumların cezaevi kurallarına uymamaları halinde karşılaşacakları yaptırımlar inzibati cezaları oluşturur. Nizamname uyarınca beş tür inzibati ceza bulunmaktadır. Bunlar; kurum müdürü tarafından aleni olmayacak şekilde yapılacak tevbih, üç ayı geçmeyecek şekilde ziyaretçi kabulünden mahrumiyet, üç ayı geçmeyecek şekilde mektup yazmak ve almaktan mahrumiyet, her defasında 15 günü geçmeyecek şekilde hücre hapsi ve katıksız hapis cezasıdır. Katıksız hapis cezası, mahkumun sadece ekme ve su verilerek bir hücreye konmasıdır. Bu cezanın süresi 15 günü geçemez.

İnzibati cezalara ilişkin dikkat çeken husus, mahkumun cezaevinde ciddi bir tehlike teşkil ettiği, intihara veya kaçmaya teşebbüs ettiği veya bu hususta hazırlıkta bulunduğu ve özellikle diğer mahkumların güvenliği için zorunlu görülen hallerde demire vurulabilecek olmasıdır. Nizamname'de demire vurma cezası inzibati cezalar arasında sayılmamış; onun yerine bunun bir ihtiyati tedbir olarak uygulanacağı belirtilmiştir. Ne var ki Nizamname, sonraki maddelerinde demire vurma cezası tabirini kullanmayı tercih etmiştir. Bu cezanın uygulanmasından önce mahkum, hekim tarafından muayene ettirilir. Aynı muayene işlemi, katıksız hapis cezası öncesinde de uygulanır. Gerek katıksız hapis gerekse demire vurma cezaları kadınlara ve 18 yaşından küçüklere uygulanmaz. Anılan bu iki cezaya çarptırılan mahkumlar, yirmi dört saat içinde Cumhuriyet savcılığına itirazda bulunabilirler.

Mahkumların yaşayış tarzına ilişkin önem taşıyan konulardan bir diğeri de mahkumların iyi hal göstermeleri meselesidir. Türk Ceza Kanunu uyarınca iyi halde bulunmak, mahkumun gerek cezasını kendisi için daha olumlu koşullar altında geçireceği üçüncü ve dördüncü devreye geçmesini gerekse bu devreler boyunca çalışabilmesini ve hatta şartlı tahliye olabilmesini dahi etkileyecek hususların başında gelmektedir. Bir mahkumun iyi hal gösterip göstermediği işte bu Nizamname ile tespit edilecektir.

Nizamname uyarınca bir mahkum hakkında iyi hal kararı, kurum içindeki genel hal ve vaziyeti, okulda ve iş sahasındaki çalışma derecesi ve gösterdiği ilerleme göz önüne alınarak inzibat meclisi tarafından tespit edilir. Mahkumun tevbih dışında bir inzibati ceza almış olması, hakkında iyi hal kararı verilmesine engeldir. Ne var ki inzibati cezayı almasını gerektiren suç işledikten sonraki bir yıl içinde başka inzibati ceza almayanların bu cezası müdürün teklifi ve inzibat meclisinin kararıyla kaldırılır ve böylece mahkumun iyi hal kararı alabilmesi mümkün hale gelir.

Cezaevi müdürü, inzibat meclisi tarafından iyi hal kararı verilmiş mahkumları kurum işlerinde kullanabilir. Böylesi mahkumlara "emniyetli mahkum" adı verilir.

Nizamname'nin altıncı babı "*Mahkumların Manevi Kalkınması*" başlıklıdır. Mahkumların manevi kalkınması; okul, kütüphane, konferanslar ve iş olmak üzere dört ayrı fasılda ele alınmıştır. Her şeyden önce, yaşı ve cezasının müddeti ne olursa olsun tüm mahkumların cezaevi bünyesindeki okula devam etmeleri asıldır. Ancak bu okulda verilecek bilgilerden daha yüksek bilgi sahibi olanlar bu zorunluluktan muaftır. Mahkumlar okulda üç sınıfa ayrılırlar. Her yılın haziran ayında yapılacak sınav sonunda başarılı olanlar bir üst sınıfa geçirilir. Tüm sınıfları bitirenlere bir vesika verilir.

Diğer yandan, her cezaevinde bir kütüphane bulunması zorunludur. Bu kütüphanelerde mahkumların ıslahını temin edici, onların toplumsal ve mesleki bilgilerini arttırıcı eserler bulunur.

Cezaevlerinde en az ayda bir defa konferanslar verilmesi de gereklidir. Bu konferanslar müdür, öğretmen veya atölye şefi tarafından verilebileceği gibi gerektiğinde başkaları tarafından da verilebilir. Konferanslar mahkumların ahlaki, fikri ve mesleki gelişimlerini temin edecek, onlara yurt ve millet sevgisini aşılacak, Türk devletinin kuruluş şeklini ve Türk tarihini açıklayacak nitelikte olacaktır.

Mahkumların manevi kalkınmalarını sağlayan hususlardan bir diğeri de iştir. Mahkumlar, cezaevinde kendilerine gösterilen işleri yapmaya mecburdurlar. Mevkuflar ise eğer yiyecek ve giyeceklerini kendileri temin edemiyorlarsa veya çalışmak istiyorlarsa çalışabilirler. Mahkumların cezaevlerinde çalıştırılmalarının amacı kendilerine tahliyelerinden sonra hayatlarını kazanabilecek derecede bir sanat öğretmek ve serbest hayatta başarılı olabilmeleri için lazım gelen bilgilere sahip olmalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda hiçbir mahkumun işsiz kalmaması sağlanmaya çalışılır. Mahkumlar, çalışmalarına göre üç gruba ayrılır. Bunlar; işçiler, kalfalar ve ustalardır. Cezaevinde yürütülen sanatlardan birine vakıf olmayanlar ise en fazla altı aylık bir çıraklık dönemine tabi tutulurlar. Çalışan mahkumlara, çalışmalarına ilişkin detayların yer aldığı bir iş kartı verilir.

Mahkumlar, çalışmaları karşılığında ücrete hak kazanır. Bu ücret içinden mahkumun iâşe masrafları kesilir, kalanı mahkumun hesabına kayıt olunur. Mahkum ancak tahliye olmasıyla bu parayı kendi mülkiyetine alabilir. Ölüm, doğum gibi bir hal nedeniyle mahkumun ailesine olağanüstü bir yardım yapması gerekirse, hesabından bulunan paranın en fazla yarısına kadar olan kısmı ailesine gönderebilir.

Mahkumların çalıştırılması meselesi, Nizamname'nin üzerinde durulması gereken maddelerinden biridir. 1880 tarihli Nizamname'de tüm mahkumların çalışmak zorunda olduğu belirtilmiş; ama hapis cezası alanlardan kendi işelerini

karşılatabilenlerin çalışmaları kendi isteklerine bırakılmıştır. Kürek cezası alanlar ise işlerini kendilerinin karşılayıp karşılayamayacaklarına bakılmaksızın çalışmak mecburiyetindedir. Mahkumların çalışmaları karşılığı elde edecekleri gelirin yarısı, kendilerine harcanan masraflar karşılığında alıkonulur. Burada, mahkumların çalıştırılmasının asıl amacının mahkumlara harcanan masrafları karşılamak olduğu görülmektedir. 1941 tarihli Nizamname’de ise geçimlerini kendilerinin sağlayıp sağlamadıklarına bakılmaksızın tüm mahkumların çalışmak mecburiyetinde olduğu ifade edilmiştir. Mahkumların kazancı üzerinden de eskisi gibi yarısı oranında olma şartı bulunmaksızın kendilerine harcanan işe masrafları düşürülecektir. Burada mahkumların çalıştırılmalarının asıl amacı artık sadece Devlet’e olan yüklerinin karşılanması değil; Nizamname’de de belirtildiği üzere mahkumların ileriki hayatlarında kendilerine faydalı olacak bilgiler edinebilmelerini sağlamaktır.

“Ceza ve Tevkif Evleri Hıfzısıhhası” başlıklı yedinci baba göre, toplu bir şekilde kullanılan yerlerin temiz tutulmasına itina edilir, mahkumlar sık sık yıkattırılır ve tıraş edilir. Mahkumların saç ve sakal bırakmalarına izin verilmez. Her ceza ve tevkifevinde bir revir veya hastane bulunması zorunludur. Kurum hekimi, her üç ayda bir bütün mahkum ve mevkufuları genel muayeneden geçirir. Mahkumlar arasında frengi hastalığına yakalanan birini tespit ederse, bu durumu gizli olarak yetkili makama bildirir ve hastalığın yayılmasını engelleyecek tedbirleri alır.

Nizamname’nin sekizinci ve son babı “Müesseseden Ayrılış” başlığını taşır. Mevkufar yetkili makam tarafından verilen yazılı emirle; mahkumlar da kanuni sebeplerle tahliye olunurlar. Her kurumda bir mahkum tahliye defteri tutulur ve mahkumların tahliyeleri tahliye defterine kaydedilir.

Son maddesi uyarınca, Resmi Gazete’de yayınlandığı günden bir ay sonra yürürlüğe giren 1941 tarihli bu Nizamname, 01.08.1967 tarihli ve 6/8517 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tevkifhanelerin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yasemin KURTOĞLU

KAYNAKÇA

Düstur, 1.Tertip, 1.Cilt, s. 11.

Düstur, 1.Tertip, Mütemmim, s. 6-20.

Resmi Ceride, 13 Mart 1926, S: 320.

Resmi Gazete, 26 Haziran 1930, S: 1530.

Resmi Gazete, 11 Şubat 1937, S: 3531.

Resmi Gazete, 1 Temmuz 1941, S: 4848.

Resmi Gazete, 16 Ağustos 1941, S: 4888.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.18, 1. Devre, 3. İçtima, s. 4.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.28, 1. Devre, 4. İçtima, s. 5-6.

AVCI, Mustafa, **Hukuk Tarihimizde Hapis**, Adalet, Ankara, 2019.

GÖKCEN, Ahmet, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, yy,

İstanbul, 1989.

YAKUT, Esra, **Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları**, Seçkin, Ankara, 2015.

YILDIZ, Gültekin, **Mapusane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni**, Kitabevi, İstanbul, 2012.

AKIN, Hatice, "Osmanlı Devleti'nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi", **History Studies**, Vol.3/3, 2011, s. 23-36.

BİLBAŞAR, Serpil, "Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi", **Birikim**, Sayı.136, Ağustos 2000, s.44-48.

DEMİRBAŞ, Timur, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", **Hapishane Kitabı**, ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi, İstanbul, 2010.

ÜÇOK, Coşkun / MUMCU, Ahmet / BOZKURT Gülnihal, **Türk Hukuk Tarihi**, Turhan, Ankara, 2016.

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-kronolojisi-1850-2005> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2023)

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-tarihcesi-arastirma-projesi> (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2023)

21/11/2024 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ceza-ve-tevkif-evleri-nizamnamesi-31-temmuz-1941/?pdf=6723> adresinden erişilmiştir